

«Hardanger har ord paa sig for at være vakker...» skriv Hans E. Kinck i den vesle boka «Steder og folk», der han med poesi og skarpsyn hentar fram minne frå oppvekståra i Strandebarm, «... landskapet indenfor ligger bredt og rummelig i sommer-sol, indbyr til den videre færd mot den bre-lvite og graa stenverden. For os, som ved hvad der gjemmer sig derinde av frodige, lukkede riker bak tanger og nes, som synes at mødes, er et saadant syn fjordens store stund...

... For der gaar et myrl av veir med sine stemninger over fjorden... Det som skaper de to store motsætninger i tonen er vindretningen: er den av østlig art eller er den vestlig? «landen», som det heter: kommer over land og over fjeldene; eller vestenveir. «Landsynning» eller «utsynning» (søndenveir utenfra), det er de store veirets guder; og hvert naturbillede av fjorden bestemmes av dem. Blæst fra hvilkensomhelst kant ellers faar sit præg av dette ene forhold: er der et snev av øst i draatten, følger klar, tør luft, og skyerne seile saa snehvite opunder en høi himmel over alle nuter og fjeld –

Men naar vestenveir er i luften, gaar skyerne askegraa og alltid lavt, spidder sig fast paa nuterne eller klabber sig tettere og tettere mot fjeldsiderne, saa stranden under blir svart av skygge...

Billederne av fjorden kommer stimlende : ... en dag om vinteren, naar nedbøren kom som sne, vaat, og paa stormen, slitt løs av den grøtede luft, saa fillerne under de tyngste kast næsten fulgte langs jorden... Eller stille, kald vintermorgen utover stranden, hvor baatbyggernes lygt flytter sig langsomt fra stuen over i baata-skjykkjen, eller helt ned tilsjø for den, som ikke har et slikt skur, men bruker naustet; og klinkehamrene begynder

i graalysningen at gaa taktfast... Eller en dag i begyndelsen av april – tidlig vaar: Alle de spirende bøer, gulblasse endnu av fjord-gammelt græs; og smalens forsøk paa at faa noget ut av beitet; og brune olderkroner og de nyfødte hvitsymrer mellem bjerkerne og gule primulaer under hatlestuerne; og sne i fjeld og hvite klatter langt ned i lierne, og speiling av alt det blændende hvite i den blanke fjord...

Saa en blikstille solskins-dag i juni! Naar «alden» (frugt-trærne) staaer i blomst, og ut-over bøerne alt Vestlandets blomsterflor prunker; men sneen endda ligger i fjeldene, og fonnen derinde mæsket, likesom endda ikke er tat hul paa og er begyndt at magres eller faa skidne rynker og render; og utallige vandsig, som silrer glitrende allesteds nedover slipte berge opp i himmelbrynet; og saa det alt speiler sig i fjorden, som endnu er lækker leergraa-grønlig av brævand...

Eller en graa, sval julidag, og midt i slaatonntiden! Da solgangsbrisen kommer allerede om morgenen, og kampen i grunden staa om regn eller oplet... Saa brister der frem i det musete graa; som en englerøst i et rekvem, en tynd strime lysegroent – en holme ute i det blaasende graa; eller en askestu ytterst paa et nes, som faar et solstref gjennom en skodde-rift. Brisen kvæsser sig. Flee rifter! Dermed er dagen reddet, striden mellom øst og vest om fjorden slut. Lysets magt seiret, «landsynningen» seiret. Og rundt paa bøerne begyndre de at hive ut saaterne, og riverne gaar; og de nyslipte stutturver faar nyt mod...

Slik kunde man bli ved i det endeløse at gi billeder av fjorden.»

Eigentleg budde ikkje Kinck i det historiske landskapet Hardanger, men i Sunnhordland, på Tangerås i Strandebarm; på den tidlegare sjefsgarden for Strandebarm regiment av Det Søndhordlandske nationale Musketerkorps. Strandebarm skipreide – med Varaldsøy og Mauranger – hørte til Sunnhordland futedøme, medan Jondal skipreide hørte til Hardanger. Grensa gjekk ved Vikingsnes og Kysnes. Innanfor ligg Hardanger, det gamle landskapet som var eiga sysle i tidleg mellomalder. I seinmellomalderen, då lensadministrasjonen vart innført, heldt Hardanger fram som eit eige underlen, med dei same grensene som futedømet hadde i 1647. Grensa mellom Sunnhordland og Hardanger er ei gamal kulturgrense. Talemål, namneskikkar og giftarmål vitnar om det. Utanfor Hardanger låg landet til hordane; Hordaland.

Men nettopp Kincks portrett av fjorden, i skiftane vërlag og lune, fortel om

den viktige fjordvegen; sambandet med omverda. Jektefarten på 1700- og 1800-talet er eit uttrykk for næringsverksemd og attåttnæring for små gardsbruk, slik ferdsla over Hardangervidda var viktig for dei indre bygdene. Salthandelen mot aust hadde stort omfang i mellomalderen, og på 1600-talet hadde hardingane faste leveransar av talg til sølvverket på Kongsberg. Gjennom heile 1700-talet var

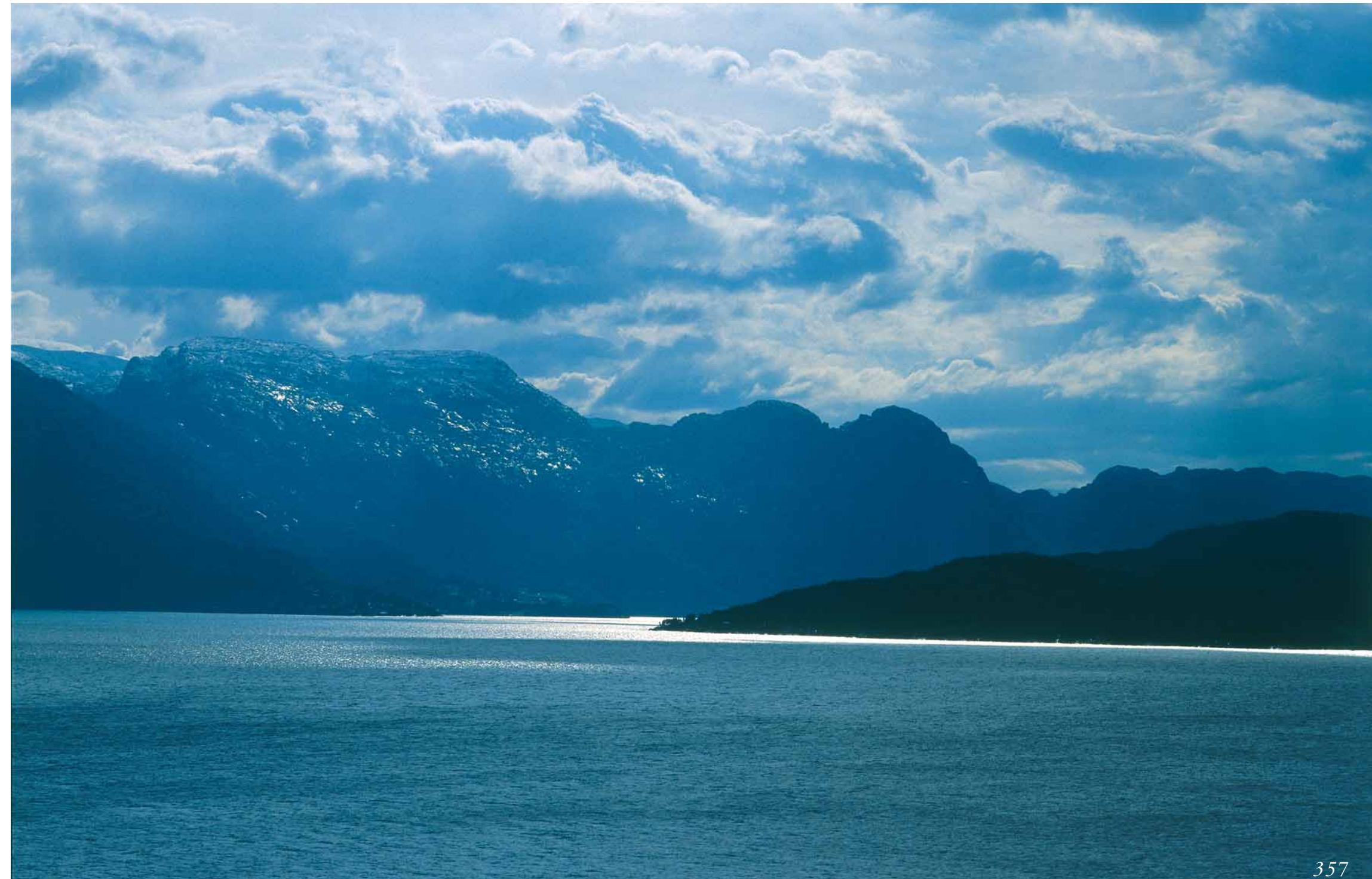
driftferdene og hestehandelen ei viktig attåttnæring, men det var først og fremst skogbruket og skottehandelen som skapte jobbetider og fortene, under heile 1600-talet og langt fram på 1700-talet.

Fleire av storgardane som hørte til bondeadelen i mellomalderen ligg i Hardanger: Torsnes i Jondal, Sandven i Kvam, Aga i Ullensvang og Sponheim i Ulvik. Både Granvin (Angr), Ulvik og

Eidfjord var eigne skipreide i mellomalderen, medan Ullensvang skipreide omfatta heile Sørfjorden. Det er i grunnen ikkje så merkeleg. Skattematrikkelen av 1647 viser at Ullensvang var eit distrikt med mange bruk på gardane. Sørfjordsbygdene, med små gardsbruk på den smale jordstripa langs fjorden, hadde behov for å skøyta på levemåten. Derfor var jektefarten og handelsverksemda vik-

tige attåttnæringar. Dei blømande fruktbygdene og «det underdelige Hardanger» – i Wergelands og nasjonalromantikkens poetiske ordelag – høyrer først og fremst 1800-talet til, som kunstnarane, turistane og dei oppdagingsreisande.

Men fjordvegen ligg der framleis, som i forhistorisk tid. □

Grindløe i Steinsdalen.

Th.: Vi ser mot Furekamben på Ljoneshalvøya, med konturane av Belsnes og Tørsnes i bakgrunnen. Her er fjorden på det smalaste, og her går den gamle landskapsgrensa frå vikingtida mellom Hardanger og Sunnhordland.